

Moderaternas policy kring invandring

Hur ser policyn och diskussionen ut inom Moderaterna kring migrationen och har den ändrats?

Abstract

Today in Swedish politics, many parties advocate for a more restrictive migration policy than ten years ago, so even Moderaterna. The purpose of this thesis is from a describing point of view, explain why Moderaterna has taken this approach. This will be done from multiple aspects, including vote maximization, party cohesion and parliamentary influence. The method used is a motive analysis with anchoring in Gunnar Sjöbloms theory of the three political arenas, the party internal arena, the voter arena, and the parliamentary arena. Multiple factors may explain why Moderaterna have decided to advocate a more restrictive migration policy, for example the change can be attributed to the migration crisis in 2015 and Moderaterna having to change its stance to meet the changing opinion on migration of Swedish voters. Another factor boils down to Moderaterna having had difficulties keeping the party united behind its politics, among many other factors. In conclusion Moderaterna has made a sharp turn in its migration policy, and this can be boiled down to many different factors.

Nyckelord: Migrationspolitik, Moderaterna, teorin om politiska arenor, politisk trend, väljarströmmar, Sverigedemokraterna

Antal ord: 9427

Innehållsförteckning

1	Inledning	2
1.1	Syfte och frågeställning.....	2
1.2	Bakgrund och tidigare forskning.....	2
2	Metod och material	5
2.1	Text och tolkning	5
2.2	Motivanalys.....	5
2.3	Material och avgränsningar	6
3	Teori	8
3.1	Partistategier i ett flerpartisystem	8
3.1.1	Partiinterna arenan.....	8
3.1.2	Väljararenan	10
3.1.3	Parlamentariska arenan	11
3.2	Väljarströmmar.....	11
3.2.1	Politisk trend	13
4	Moderaternas migrationspolitik	14
4.1	Moderaternas partiinterna arena.....	14
4.2	Moderaternas väljararena	17
4.3	Moderaternas parlamentariska arena.....	21
5	Sammanfattning och slutsats	23
6	Referenser	25

1 Inledning

I dagens politik så är det många partier som förespråkar en mer restriktiv migrationspolitik, detta trots att partierna i Sveriges Riksdag kommer från olika ideologiska familjer. Moderaterna är Sveriges näst största parti och spelar stor roll för hur svensk politik utformar sig, vilket gör att vad Moderaterna tycker inom sakfrågor blir intressant eftersom de representerar en stor del av befolkningen. Migrationsfrågan har de senaste tio åren komma att spela en större roll inom svensk politik, där många partier, inte minst Moderaterna, har fått tänka om i hur de lägger upp sin politik utifrån ändrade förutsättningar kring migrationen under dessa år. Mycket har hänt under dessa tio år som har påverkat politiken och enskilda partier under denna tid, vilket också gör det intressant undersöka hur Moderaterna i detta fall förändrats.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är inte en ansats som *beskriver* hur Moderaterna de tio senaste åren har gjort en förändring inom sin migrationspolitik. Utan att lägga värderande ord, så är det nästintill ett faktum att Moderaterna har gått från en mer generös migrationspolitik under Allianstiden och Fredrik Reinfeldts tid till en mer restriktiv under senare år, framför allt under Ulf Kristerssons tid som partiledare. Detta gör att en beskrivande ansats riskerar att bli överflödigt eller helt enkelt bara återberättande av sådant som redan är självklart inom svensk politik. Syftet med denna undersökning är snarare att utgå från en *förklarande* ansats i varför partier agerar som de gör, i detta fall Moderaterna, utifrån vissa aspekter. En aspekt är att partiet ses som en homogen och rationell aktör, som väljer handlingsalternativ för att så bra som möjligt uppnå sina mål. En annan aspekt skulle kunna vara att ett parti har flera olika mål, exempelvis programförverkligande, röstmaximering, partisammanhållning och parlamentariskt inflytande. Ett annat syfte är att parallellt undersöka hur Moderaterna förändras inom denna sakfråga över tid.

Hur ser policyn och diskussionen ut inom Moderaterna kring migrationen och har den ändrats?

1.2 Bakgrund och tidigare forskning

Sedan valet 2014 fram till idag har Sveriges migrationspolitik genomgått en stor förändring, så även för Moderaterna som parti. Den politiska debatten och synsättet inom

sakfrågan migration såg helt annorlunda ut inför valet 2014 än vad den gjorde inför 2018 års val. Moderaterna hade vid tidpunkten 2014 ett mer generöst synsätt på hur migrationspolitiken skulle gå till. ”Jag kommer vädja till svenska folket att öppna sina hjärtan för de mycket utsatta som vi nu ser runt om i världen” var budskapet som tidigare statsminister och partiledare Fredrik Reinfeldt hade vid inledningen av valrörelsen 2014 i ett tal på Norrmalmstorg i Stockholm (Aftonbladet 2014-08-16). Att visa sympati för de som flyr för sina liv från krig och förtryck till Sverige var det huvudsakliga budskapet för talet och också det synsätt Moderaterna hade då. Hösten 2015 var det rekordmånga människor som sökte asyl i Sverige, vilket skulle komma att ändra den politiska debatten kring migration i politiken (Sveriges Radio 2020-06-09). Denna öppenhet som fanns inför valet 2014 inom sakfrågan migration hade andra tongångar inför valet 2018. Bland annat blev nuvarande Moderata partiledare Ulf Kristersson utfrågad i SVT:s ”Utfrågningen” 2018 om Sveriges migrationspolitik. I programmet var Kristersson öppet kritisk mot tidigare migrationspolitik och tycker fortfarande att det kommer för många migranter till Sverige. Han var även självkritisk till Reinfeldt-regeringens migrationspolitik, en regering han själv representerade. ”Det blev en för liberal migrationspolitik som inte i tid såg vilka konsekvenser det här skulle få, det var mycket synd” konstaterar Kristersson i programmet (Aftonbladet 2018-08-30). Detta är vad partiledarna sa om migrationen från två olika tider, en tid innan flyktingkrisen 2015 och en efter, det som kan sägas är att retoriken i sakfrågan mer eller mindre har kommit att blivit mer restriktiv. Summan av det hela är att Moderaterna är ett parti i förändring vad gäller denna sakfråga mellan tidsperioden 2014 fram tills idag. Det centrala blir därmed att förklara vilka faktorer som ligger bakom denna förändring för partiet.

Trots att det har skett en relativt stor omvandling av den svenska migrationspolitiken på senare år så finns det relativt lite tidigare forskning på ämnet som förklarar varför denna förändring kan ha tänktas hänt. En fördjupad inriktning på ett specifikt parti, som denna undersökning ämnar att göra, är än mer svår att hitta. Dock finns det tidigare forskning på hur partier har agerat när saker i samhället förändras. I boken *Handbook of Party Politics* återger författarna Richard S. Katz och William Crotty (2009: 1-2) sin bild över hur partier är strukturerade och mobiliserade samt hur partiprogrammen möter de krav som ställs för att styra med sin agenda. En del av uppsatsen ger en förklaring att partier mer eller mindre alltid utvecklas på grund av förändringar som sker i samhället. Partier behöver anpassa sig till olika utvecklingar som sker i samhället för att i en kontext kunna agera på ett sådant sätt som når den breda massan av väljare.

I artikeln *Att dansa i otakt med väljarna* (2010) belyser författarna Jenny Kiiskinen och Sigrid Saveljeff Socialdemokraterna och Moderaternas strategiska bemötande av Sverigedemokraterna. Migrationsfrågan blir här central för hur de två etablerade partierna Socialdemokraterna och Moderaterna strategiskt agerar mot ett främlingsfientligt parti som har migration som huvudfråga. Bland annat diskuterar Kiiskinen och Saveljeff hur partier kan göra positionsförskjutningar i en specifik sakfråga, i detta fall migrationsfrågan. Dessa positionsförskjutningar sker bland annat i den riktning som ”ägaren” i sakfrågan står sig eller så väljer man att röra sig ifrån partiet som äger sakfrågan. Detta görs i första hand för att vinna röster från partiet som har väljarnas förtroende i sakfrågan. Detta sker bl.a. genom tre olika strategier. Den första är den

avvisande strategin och handlar om att det egna partiet förhåller sig passivt och vill signalera till väljarna att sakfrågan saknar betydelse. Den andra strategin kallas för den *konvergerande strategin* och innebär att det egna partiet närmar sig partiet som äger sakfrågan för att kunna konkurrera om väljare som röstar på det sakfrågeägande partiet. Den sista strategin är den *divergerande strategin* och här väljer det etablerade partiet att gå i motsatt riktning och ta avstånd från det andra partiets position i sakfrågan (Kiiskinen och Saveljeff 2010: 97-101). Denna artikel skulle kunna bli aktuell för att förklara hur Moderaterna närmat sig Sverigedemokraterna i migrationsfrågan för att bland annat vinna väljare från dem.

2 Metod och material

2.1 Text och tolkning

Detta är en undersökning där texten kommer vara råmaterialet, vare sig det gäller material kring Moderaterna eller hur teorierna tolkas. All text måste kunna tolkas för att kunna förstås. Det är viktigt att kunna förstå helheten i texter och förstå det centrala som antingen forskaren eller aktören är ute efter att fånga in eller ge som budskap (Esaiasson: 211). Själva metoden för att analysera texten är en kvalitativ textanalys där tolkning av texter kommer vara den centrala aspekten för att få fram budskap och möjliga förklaringar som finns i texterna. Redskapet tolkning i textsammanhang kan i vissa fall vara en okomplicerad uppgift och i andra fall så krävs det mer noggrann läsning för att förstå textens mening och betydelse (Esaiasson: 226-227). Det som därmed kommer vara fokus är avsändaren (Moderaterna) och vad denne vill återge i sin text (hur de motiverar en mer restriktiv migrationspolitik). För att kunna genomföra en förklarande ansats i varför Moderaterna agerat som det gjort i migrationsfrågan mot en mer restriktiv migrationspolitik kommer jag genomföra en motivanalys.

2.2 Motivanalys

Axel Hadenius (1984: 148-149) nämner i sin uppsats, *Att belägga motiv*, att ge förklaringar till olika handlingar med ett motivperspektiv är den mest vanliga formen för *förklaring* samhällsvetenskaplig forskning. Enligt Hadenius konstitueras själva förklaringen av när ett empiriskt samband i form av en slags asymmetrisk relation mellan olika aktörers motiv och deras handlingar. Utifrån att dessa handlingar är givna så består undersökningen i att finna det/de motiv som utgör den så kallade förklarande faktorn till intentionerna.

I stort syftar motivanalys till att kartlägga de mer eller mindre medvetna överväganden som en aktör eller aktörer gör för att komma fram till ett beslut. Medvetna överväganden från aktörer är ett relativt svårtolkat fenomen och kan till stor del betyda flera olika saker. Det kan exempelvis vara: *vad vill aktören i slutändan åstadkomma, vad finns det för intentioner, vilka är avsikterna, hur ser målen ut?* När de olika motiven och överväganden har samlats in har man också *förklarat* varför aktören agerade som den gjorde (Esaiasson: 300-301). Den ambition jag har med denna motivanalys har för avsikt att ge olika möjliga

förklaringar till varför Moderaterna agerat som de gjort under tidsperioden 2014-2018 och även få fram vilka intentioner partiet vidare har. Det som uppsatsens grund är därmed genom de teorier som kommer att användas och Moderaternas politiska agenda och ageranden förstå och ge en förklarade bild över varför partiet valt att gå en viss riktning inom migrationspolitiken. En annan ambition är att hålla mig från en kritisk analys av argumentens giltighet. En motivanalys är sammanfattningsvis ett bra verktyg för att kunna förstå varför aktörer (Moderaterna) agerat som de gjort. Det tar det beskrivande syftet en dimension längre eftersom det är något som redan existerar, därför är ett förklarande syfte utvecklande för att förstå den redan existerande situationen.

2.3 Material och avgränsningar

Målet med studien är att ge en förklaring till varför Moderaterna gått från en förhållandevis generös flyktingpolitik till en mer restriktiv migrationspolitik. Detta kräver att man gör vissa begränsningar för att nå fram med ett syfte. Jag har framför allt använt mig av tre avgränsningar som är grundläggande för studien. För det första avgränsas vilken *tidpunkt* som studeras, för det andra vilken typ av *material* som används i studien och för det tredje enbart fokuserat på flyktinginvandring och därmed uteslutit exempelvis arbetskraftsinvandring.

Studien kommer att behandla en tidpunkt mellan valet 2014 och 2018, men även en tid efter valet 2018 till nutid. Detta för att det inför valet 2018 skett en stor förändring i migrationsfrågan sedan valet 2014. Materialet inför valet 2018 är i många fall partiets senaste uppdaterade material, här syftas det framför allt på valmanifest. Tidpunkten mellan 2014 och 2018 är en relativt kaotisk tid för Moderaterna som parti. 2014 var ett förlustval för partiet, det har gjorts partiledarbyten, flyktingkrisen och partiet har gjort en omsvängning i migrationsfrågan. Dessa omständigheter gör det intressant att undersöka och förklara varför partiet valt att gå i en mer restriktiv riktning i flyktingfrågan. Det blir även intressant att undersöka Moderaterna eftersom partiet är Sveriges näst största parti och är det parti som aspirerar på statsministerposten (SVT Nyheter: 9 December 2021). Det kan således konstateras att Moderaterna spelar en central roll inom svensk politik och därmed ett parti som varit tvungna att ta ställning i migrationsfrågan.

Det finns därefter en rad olika former av material som behandlar hur Moderaterna ställer sig i migrationsfrågan. I partiets valmanifest från 2014 *Vi Bygger Sverige* (s.50-55) och från 2018 *Nu tar vi tag i Sverige* (s.14-17) finns det tydliga sammanfattningar med ståndpunkter kring migration. Dessa ger en bra bild för över Moderaternas egna motiveringar och reflektioner kring migrationsfrågan. Vidare kommer material som beskriver Moderaternas situation vara relevanta. Sådant material är nyhetsartiklar, analyser av olika slag som beskriver partiets aktuella situation under tidsperioden. Till sist kommer material som beskriver Moderaternas eller sakfrågans aktuella läge. Sådant material kommer främst vara statistik som ger en faktisk bild över hur Moderaterna ligger

till bland väljarna och sedan den allmänna opinionen för att få en bild över väljarnas syn på migrationsfrågan.

Till sist kommer arbetskraftsinvandringen att uteslutas ur uppsatsen. Detta har att göra med att debatten kring migration under de senaste åren har dominerats av det ökande flykting- och asylmottagandet under de senaste åren. Analysen kring Moderaternas restriktiva migrationspolitik kommer därmed inte inkludera arbetskraftsinvandring.

3 Teori

Teorin kommer i första hand ta avstamp i Gunnar Sjöbloms teori om programrealisering i tre olika arenor. Sedan kommer två andra teorier som handlar om *väljarströmmar* och *politisk trend* att komplettera Sjöbloms areneteori.

3.1 Partistategier i ett flerpartisystem

Gunnar Sjöblom utformar i sin avhandling *Party Strategies in a Multiparty System* från 1968 en modell för att kunna förklara hur partier i ett flerpartisystem kan nå sina centrala mål de har om programrealisering. Detta för att i sig få reda på hur partierna individuellt i stort får genomslag för sin egen ideologi och det sakpolitiska innehåll som partiet vill ratificera. Partier har enligt Sjöblom utifrån det centrala eller övergripande målet om att realisera sitt partiprogram olika strategiska mål för att kunna lyckas med det slutgiltiga målet. Dessa strategiska mål innebär att partiet söker att maximera sitt inflytande för programrealisering på tre olika arenor, som Sjöblom benämner det. Dessa tre arenor är: *parlamentariska arenan*, *väljararenan* och *partiinterna arenan*.

Det som Sjöblom har som utgångspunkt är att partier är strategiska aktörer som använder dessa arenor för att kunna föra kommunikation med andra aktörer i samhället. Sjöblom menar även att partiet som aktör egentligen utgörs av beslutsfattare inom partiet, i de allra flesta fall partiledningen, men kan komma i lite olika konstellationer beroende på vilket parti som behandlas. Dessa beslutsfattare benämns även som de verkliga aktörerna eftersom det är deras uppgift att maximera partiets inflytande på dessa tre benämnda arenorna. Eftersom dessa beslutsfattare i ledande roller är förtroendevalda av bland annat väljare och partimedlemmar så har dessa också ansvaret att uppfylla det som de har förtroende till att göra och förväntas att göra i den positionen (1968: 51-52). Sjöblom presenterar även olika steg i beslut i beslutsprocessen som måste tas i beaktning innan ett slutgiltigt beslut tas av partiledningen. Dessa är avvägningar är nödvändiga för att senare kunna föra fram de krav som ska vara med på de olika arenorna (1968: 39). Moderaternas ompositionering kring migration kan i mångt och mycket passa in på de tre arenor som Sjöblom nämner i sin avhandling. Dessa tre arenor; partiinterna, parlamentariska och väljare; är tre olika komponenter som spelar roll för hur partier kan uppnå sina strategiska mål och därefter maximera sitt inflytande i dessa arenor. Nedan kommer därför ske en genomgång av de tre arenor som Sjöblom använder sig av.

3.1.1 Partiinterna arenan

I den partiinterna arenan menar Sjöblom att partiledningen kan betrakta partiorganisationen utifrån två skilda aspekter. Den ena är att organisationen kan ses som ett instrument som används av sådana som enskilda personer som aspirerar att få makt. I denna inriktning så är det slutgiltiga målet att få ut maximal effektivitet av de insatta och använda resurser som partiet valt att använda sig av för att nå sina individuella partimål. Det andra synsättet att betrakta partiorganisationen utifrån det partiinterna perspektivet att organisationen kan bli sedd som en arena. Tillskillnad från det första perspektivet ses snarare partiorganisationen som ett system där flera olika medlemmar i partiet är viktiga komponenter istället för några få. Målet med detta arenaperspektiv är istället att uppnå bästa möjliga partisammanhållning. Med användning av dessa två skilda aspekter är att föra dessa samman och förena dem. Målet blir därmed att använda partiets egna resurser för att få genomslag för partiets egna mål och idéer. Detta i kombination att inom partiet ha en så bra och enad partisammanhållning som möjligt för att kunna uppnå dessa partistrategiska mål (1968: 183).

Partisammahållning är ett begrepp som blir viktigt när Sjöblom redogör för den partiinterna arenan. Han presenterar några punkter som förklarar varför en god partisammahållning är viktig för att kunna uppnå partiets mål. En av dessa punkter handlar om *Partiets ståndpunkter*. Ett parti består av många olika komponenter (partiledning, medlemmar, väljare, andra partier) som i stora drag ska dra åt samma håll. Har partiet i sådana här fall svårt att gemensamt finna ett mål som alla kan acceptera så kan partiet utåt sett ses som ha svårigheter att veta vilken riktning man ska gå. Detta hänger ihop med hur partiet uppfattas av andra partiledningar och hur partiet ska kunna uppnå *Maximalt parlamentariskt inflytande*. Koalitioner med andra partier är något som är mer en regel än ett undantag i parlamentariska sammanhang. Det blir därför viktigt för det enskilda partiet att ha en bra partisammanhållning för att inte enligt de andra partierna eller väljarna uppfattas som en instabil förhandlingspartner som inte vet vad de vill. Är det partiinternt svag partisammanhållning gör det att partiets trovärdighet minskar bland *väljarna* vilket gör att partiets chanser eller strävanden om röstmaximering minskar (1968: 183-185). Partiets möjligheter att realisera sina interna mål minskar när det är en bristande sammanhållning inom partiet, vilket gör att politiska motståndare kan inse detta och utnyttja detta till deras fördel (1968: 87). Att därför ha ett enat stöd inom partiet (partiinternt) är något som enligt Sjöblom blir centralt för partiet att kunna nå sina egna partiintressen samt röstmaximera så långt det går.

Vidare förklarar Sjöblom att partiledningen försöker att maximera stödet från medlemmarna, det för att få exempelvis finansiellt, volontärsstöd och andra former av stöd från medlemmar. Sjöblom vidareutvecklar resonemanget om partimedlemmarna inte är nöjda med partiets riktning så kan de genom sanktioner visa sitt missnöje. Detta kan ske antingen genom *passiv opposition* eller *aktiv opposition*. Passiv opposition tar fasta på att medlemmar inom partiet mer eller mindre håller inne med sitt stöd till partiet, dock fortfarande medlem. I allmänheten eller offentligt stödjer de inte partiet, utan håller snarare tyst om det menar Sjöblom. De röstar heller inte för de propositioner som partiledningen lägger eller avstår från att rösta. Sedan bidrar de heller inte med det finansiella och- volontärsstöd som partiet behöver för att konkurrera med andra partier. Den aktiva oppositionen handlar snarare om att medlemmar utför sanktioner arbetar emot

partiets officiella ståndpunkter och partinnehåll. På det stora hela handlar det om att visa sitt missnöje med den förda politiken från partiet (1968: 190-191).

Sammanfattningsvis handlar den partiinterna arenan om att hålla en så bra partisammanhållning som möjligt inom partiledningen samt bland medlemmarna inom partiet. Är sammanhållningen bra så framstår partiet som en seriös och stabil aktör som också spelar stor roll i de andra två arenorna i Gunnar Sjöbloms teori.

3.1.2 Väljararenan

Det övergripande eller grundläggande målet i väljararenan är att uppnå *röstmaximering*. Sjöblom nämner att rösta är inget som är obligatoriskt för de röstberättigade. För att attrahera väljare så sker detta i olika steg för väljaren. I ett parlamentariskt val måste väljaren för det första ta ett beslut om denne ska rösta eller inte. Väljer sedan väljaren att rösta så måste denne komma fram till vilket parti som den ska stödja. Det är här som partiets påverkan på väljarna kommer att spela roll för hur väljarna väljer att rösta. Agerandet från partiernas sida i väljararenans slutgiltiga mål är att influera väljarnas beslut i sitt val av röstande. Sjöblom nämner i sin avhandling att det inte finns några partier som vänder sig till hela väljarkåren eller alla väljare. Partierna står snarare inför två olika strategiska val för att nå fram med sitt budskap till utvalda målgrupper. Enligt Sjöblom så vill partier nå ut brett till olika målgrupper eller ha ett mer differentierat (specialiserat) budskap till olika grupper (1968: 206-207). I väljararenan så menar Sjöblom att det finns tre olika faktorer som spelar roll i fördelningen bland röster som partierna söker. Från val till val så kommer fördelningen av relativa röster att förändras mellan olika partier utifrån dessa tre olika faktorer. Den första är att det kommer ske en *överföring av väljare från ett parti till ett annat*. Den andra aspekten att ta hänsyn till är att det kommer *ske förändringar i valdeltagandet* mellan valen som påverkar fördelningen av röster som fördelas mellan partierna. Den sista och mest svåra aspekten för partier att anpassa sig till på kort tid är *väljarnas sammansättning*. Här är det upp till partierna att lista ut i vilken utsträckning de kommer att rösta samt hur väljarna kommer att fördela sina röster gentemot andra partier (1968: 208).

Det blir därför ett strategiskt arbete för partierna att lista ut hur väljarna kommer att agera inför ett val och hur de kommer lägga sina röster. Sjöblom nämner att tidigare valresultat kan vara en informationsbas för att förutse hur väljare kommer att agera. Det är ett frekvent och vanligt sätt att gå till väga, det vill säga att göra uppskattningar i tidigare erfarenheter i valresultat för att göra en bedömning i väljarbeteendet. Tanken här är att göra en generell uppskattning i hur *pålitliga väljare* väljer att rösta och hur *marginalväljaren* kan tänkas komma att agera. Det finns dock flera olika anledningar till att denna teknik med tidigare val är riskabel och otillförlitlig. En dominerande anledning är att det mellan val kan inträffa oväntade händelser som kan vara av väsentlig betydelse till hur väljare väljer att agera. Det blir därför svårt att lokalisera om väljare kommer att på samma sätt i ett val till ett annat. En annan anledning är att tidigare valresultat bara ger information hur partiets preferenser då och relativt lite eller ingenting alls i hur preferenserna för väljarna kan ha kommit att förändrats (1968: 208-209).

Det finns dock andra metoder som partier kan använda sig av utöver tidigare valresultat. En sådan metod är att använda sig av opinionsundersökningar som informationsbas för att få en viss bild över hur väljarna positionerar sig i vissa utvalda sakfrågor. Nackdelen här är att det blir svårt att göra tillförlitliga förutsägelser av ett tänkt valresultat och hur väljarna exakt kommer att agera (1968: 210). En annan metod är att samla ihop extern information av partiorganisationen. Sådana faktorer spelat såklart en stor roll i hur partier väljer att agera gentemot väljarna. Exempel på sådana faktorer skulle kunna vara ett oväntat stopp i en viktig kanal som är viktig för världshandeln, krig och människor på flykt eller ett okänt virus som sprids bland befolkningen. Sådana externa faktorer kräver att partier anpassar sig och kommer med lösningar på problemen (1968: 211).

3.1.3 Parlamentariska arenan

I den parlamentariska arenan vill enskilda partier få ut maximalt av sitt inflytande, med andra ord få större makt att kunna utföra sin egen politik och få den att få genomslag. Vad som närmare menas med den parlamentariska arenan är vad som sker i parlamentet och sedan vilken regeringen som det folkvalda parlamentet har valt. Sjöblom beskriver den parlamentariska arenan i en input-output-modell. Input består av *krav* och *support* till den parlamentariska arenan och dessa kan ses som väljarnas krav att få den politik de röstat på genomförd och support att partiet får stöd av väljarna i form av röster. Output blir sedermera ett resultat av krav och support som partiet får i parlamentet och omvandlar det till auktoritativa beslut och genomförande (1968: 250-251). Detta gör att har man majoriteten av delegaterna i parlamentet så kan man enligt Sjöbloms modell implementera och verkställa beslut och därmed få igenom sin politik och sitt partiprogram. Är det dock som i Sveriges fall, som för det mesta har haft minoritetsregeringar, så gäller det för partiet att finna samarbete med andra partier och bilda en s.k. koalitionsregering. Här handlar det om att kompromissa med andra parter för att få fram maximalt av sin politiska agenda, dock på bekostnad av att man själv får ge upp en del av sin egen politik för att få alla parter nöjda (1968: 81).

Hur partier kan agera i den parlamentariska arenan beror därför mycket beroende på hur det parlamentariska systemet är uppbyggt, hur den politiska kulturen ser ut och hur andra partier väljer att agera. Här spelar även väljararenan in, då väljarnas ståndpunkter kan förändras och kan i viss utsträckning påverka hur partier ska te sig i parlamentet och spelar väldigt stor roll inför val.

3.2 Väljarströmmar

I den vetenskapliga artikeln *Policy Adjustment by Parties in Response to Rival Parties' Policy Shifts: Spatial Theory and the Dynamics of Party Competition in Twenty-five Post-War Democracies* (2009) skriven av James Adams och Zeynep Somer-Topcu tar de avstamp i Anthony Downs avhandling *An Economic Theory of Democracy* (1957).

Downs avhandling tar fasta på teorin om att generera teoretiska resultat om partiernas strategier måste rumsliga koncept om hur partier positionerar sig baseras på hur partier agerar i olika situationer samt inför val. Adams och Somer-Topcu utgår vidare i sin artikel, med Downs teori som grund, att partier har full koll på hur andra partiernas ambitioner ser ut och vilka sakfrågor som dominerar deras agenda. Genom att ha tillgång till information som visar hur partier presterar i sakfrågor och gör att det egna partiet kan kartlägga hur väljarströmmarna i olika sakfrågor ser ut bland partier. Detta i sig ger en indikation hur partier kan förhålla sig i sakfrågor, i vissa fall krävs det möjligtvis en omläggning av den egna politiken för att följa väljarströmmarna och i andra fall ingen omläggning alls. Oavsett hur väljarströmmarna ser ut så benämns detta fenomen av författarna i artikeln för *vote-seeking*. *Vote-seeking* beskrivs som något i första hand där partierna anpassar sin partipolicy till hur väljarnas ståndpunkter i sakfrågor ändras i den allmänna opinionen. En annan aspekt av *vote-seeking* är att partier ändrar i sin partipolicy som en respons till rivaliserande partier. Denna strategi formas främst beroende på ett parti anses vara ledande i en sakfråga och genom att ändra i sin partipolicy kan partier möjligtvis vinna röster från det partiet som ”äger” sakfrågan (2009: 825-826).

Väljarströmmar kan även diskuteras kring begreppet *Issue-voting* som förklaras i en vetenskaplig artikel som heter *Position, Competence, and Commitment: Three Dimensions of Issue-voting*. Vad som menas med begreppet *issue-voting*, enligt artikeln, är att väljare gör sitt val av parti baserat på politiska omständigheter som råder. Begreppet är indelat i tre dimensioner där den mest dominerande dimensionen är baserad av Anthony Downs (1957) modell om elektoral konkurrens. Denna idé är relativt simpel i sin karaktär och bygger på att väljare lägger sin röst på det parti som håller den position som ligger närmast väljarens egna preferenser. Den andra dimensionen baseras på kompetens snarare än vilket parti som ligger närmast väljarens egna preferenser. I denna dimension väljs partier därför inte i första hand på hur partiet positionerar sig för den enskilda väljarens ideologiska uttan istället att partier väljs p.g.a. deras förmåga att hantera och lösa specifika politiska problem. Alltså genom detta synsätt så vinner det parti vars kompetens att lösa problem mest röster av väljare. Den tredje och sista dimensionen handlar om engagemang från partiernas sida i specifika sakfrågor som spelar stor roll inom *issue-voting*. Partier som visar engagemang i sakfrågor som anses vara viktiga för en väljargrupp, eller väljare i stort, kommer därför att vinna stöd i form av röster eftersom de ses som ett parti verkligen brinner för sakfrågan (Walgrave).

En annan aspekt som hamnar inom ramen för väljarströmmar är tidigare valresultat. James Adams argumenterar om detta i artikeln *Causes and Electoral Consequences of Party Policy Shifts in Multiparty Elections: Theoretical Results and Empirical Evidence* (2012). Precis som i väljararenan av Gunnar Sjöblom belyser Adams i artikeln att tidigare valresultat kan vara en potentiellt viktig faktor i hur partier väljer att agera inför nästa val. Adams menar att ageranden och strategier ser olika ut beroende på om resultatet från det senaste valet varit positivt eller negativt (2012: 407). Ett positivt valresultat i valet innan kan därför användas som en indikator att väljarna nöjda med den förda politiken och att partiet kan fortsätta på den inslagna vägen. Efter ett negativt valresultat ser oftast agerandet annorlunda ut. Att på något sätt stuva om i sin politik som en typ av respons till väljarna blir därför ett typ av sätt att söka sig till väljarströmmarna.

3.2.1 Politisk trend

Teorin om *politisk trend* handlar om varför partier ändrar eller inte ändrar i sin politik för att gynna sin egen politik. James Adams och Zeynep Somer-Topcu behandlar även detta i artikeln *Policy Adjustment by Parties in Response to Rival Parties' Policy Shifts: Spatial Theory and the Dynamics of Party Competition in Twenty-five Post-War Democracies* (2009). En hypotes som nämns i artikeln är att partier agerar utifrån vad som anses vara politiskt trendigt eller enligt väljarna i opinionen ses som viktigt (2009: 827-828). Enligt Adams och Somer-Topcu rör sig partier medvetet i samma riktning som konkurrerande partier för att inte förlora någon *politisk mark*. Det är dock den folkliga opinionen som avgör om partier blir tvungna att ändra i manifest, partiprogram, etc. Detta för att kunna fånga medianväljaren och därmed i stort kunna anpassa policyn till en större skara väljare. Om denna anpassning inte görs riskerar partiet att förlora väljare (röster) till rivaliserande partier som också konkurrerar om samma röster (2009: 833-834). Denna teori kommer att operationaliseras genom att kolla på vilka som var de viktigaste sakfrågorna inför valet 2014 respektive 2018. En avsmalning kommer att ske genom att jämföra om frågan migration förändrats mellan valen. Sveriges Televisions vallokalsundersökning kommer att användas för att ta fram statistiken om migrationsfrågan förändrats i den allmänna opinionen mellan valen. Moderaterna behövde helt enkelt internt bestämma sig vilken riktning de ville gå politiskt och göra nödvändiga förändringar som

4 Moderaternas migrationspolitik

4.1 Moderaternas partiinterna arena

Gunnar Sjöblom betonar i sin avhandling *Party Strategies in a Multiparty system* att partisammahållning är något som är viktigt för partier. Denna sammanhållning är viktig för enskilda partier för att exempelvis kring andra partier uppfattas som en stabil samarbetspartner eller för väljarna som ett stabilt val av parti (1968:183-185). Moderaterna är ett parti som under perioden 2014-2018 partiinternt förändrats en del. I tidskriften *Ett liv efter Nya Moderaterna* skriven av statsvetarna Ann-Marie Ekengren och Henrik Oscarsson förklarar de utifrån bl.a. det partiinterna perspektivet Moderaternas valresultat 2014. Valet 2014 var för partiet ett nederlag och man blev sedermera ett oppositionsparti. Valresultatet fick även konsekvenser på den partiinterna arenan för Moderaterna. Partiledare Fredrik Reinfeldt meddelade redan på valnatten att han skulle avgå som partiets ledare, även partiets ekonomisk-politiska talesperson Anders borg meddelade samma sak. Anna Kinberg-Batra utsågs efter det som ny partiledare. Ekengren och Oscarsson framtonar att vid valnederlag i kombination med ett partiledarbyte möjligen kan inleda interna diskussioner som kan leda fram till ny ideologiskframtoning (Ekengren, Oscarsson: 161-162). I princip direkt efter att valresultatet blivit publicerat så var det klart att Moderaterna skulle gå en ny inriktning till mötes. Det var Reinfeldts egna beslut att avgå som partiledare och om det var ett medvetet beslut för att han ansåg att Moderaterna behövde en nystart utan honom efter ett förlustval kan lämnas osagt. Det som kan sägas är att Moderaterna behövde hitta sin profil och fokusera på sådant som partiet själv i första hand vill programförverkliga. Ekengren och Oscarsson nämner i sin tidskrift: ”när regeringsmakten förlorats finns en tendens att kraven på profilering ökat” (Ekengren, Oscarsson: 162). Partiinternt innebar detta att Moderaterna som parti behövde rannsaka sig själva och hitta en ny profil, både genom ett partiledarbyte men även i den inriktning partiet ska gå. Valnederlaget 2014 skulle därmed sätta grunden för hur Moderaterna skulle utvecklas som parti inför valet 2014.

Migrationsfrågan är något som partiinternt har förändrats i mellan valet 2014 och 2018. Innehållet i valmanifesten vittnar om olika ståndpunkter kring migrationsfrågan. Valmanifest är i många fall partiernas senast uppdaterade skriftliga positionering i sakfrågor och berättar, utåt sett, var partiet står partiinternt. Nedan följer en inledande del i migrationsavsnitten i Moderaternas valmanifest från respektive år:

“Istället för att sluta oss mot omvärlden har vi sagt att Sverige ska föra en human asylpolitik och vara en fristad för dem som flyr undan förföljelse och förtryck. Vi har visa att det är möjligt att sätta medmänskligheten i första hand och att öppna dörren för dem som behöver skydd. Alliansen tycker att Sverige ska fortsätta vara ett land som tar ansvar för världens mest utsatta” (Vi bygger Sverige 2014: 51).

“Självklart måste vi ta vår del av ansvaret för människor som far illa i en trasig värld. Men vi måste också ta det fulla ansvaret för hur det sedan går här i Sverige. Det innebär att vi måste göra den svåra avvägningen mellan vad vi kan bidra med och vad vi klarar av. Detta har vi aldrig på allvar tänkt igenom i Sverige. Den gamla migrationspolitiken fungerade inte. Den nuvarande är tillfällig och inkonsekvent formulerad. Det är därför hög tid att vi tar tag i och får på plats en långsiktigt hållbar migrationspolitik” (Nu tar vi tag i Sverige 2018: 14).

Båda inledningarna av manifesten från respektive val tar fasta på att människor som flyr undan krig och förtryck ska få det skydd som de behöver. Det finns dock skillnader mellan valmanifesten. Valmanifestet från 2014 talar om att ”sätta medmänskligheten i första hand och att öppna dörren för dem som behöver skydd”. Medan det från 2018 försöker se migrationsfrågan ur en slags realistisk synvinkel och konstaterar att den gamla migrationspolitiken inte fungerade. Valmanifestet från 2018 kan uppfattas som mer försiktig och mindre inkluderande än det från 2014. Två möjliga förklaringar eller faktorer skulle kunna ge en förståelse till Moderaternas omsvängning i sakfrågan 2018. Den ena faktorn är ett händelseförlopp som i mångt och mycket ändrat alla partiers ståndpunkter kring Sveriges migration, medan den andra faktorn handlar om att Moderaterna som parti ideologiskt förändrats.

Mellan valen 2014 och 2018 inträffade den så kallade *Flyktingkrisen* hösten 2015. Ungefär 163,000 människor sökte asyl i Sverige 2015, vilket var en fördubbling i jämförelse med 1992 då människor flydde från Balkan i och med jugoslaviska krigerna (Nationalencyklopedin). Moderaterna nämner direkt inte flyktingkrisen i valmanifestet från 2018, utan refererar på sida 15 till ”det stora flyktingmottagande vi haft”. Här förklaras dock hur migrationspolitiken bör formuleras och hur det ska anpassas:

”Migrationspolitiken måste utformas med hänsyn till det stora flyktingmottagande vi haft och de omfattande integrationsproblemen vi har. Därför behöver Sverige ta emot färre asylsökande, och ha en permanent skärpt asyllagstiftning. Lagar och regler ska vara utformade på ett sätt som ligger i linje med andra länder i vår närhet. Vårt asylsystem ska vara rättssäkert och förutsägbart” (Nu tar vi tag i Sverige 2018: 15).

Utgår man från James Adams och Zeynep Somer-Topcus om *politisk trend* så är det möjligt att dra slutsatsen att Moderaterna utifrån den partiinterna arenan agerat i sakfrågan utifrån vad som är politiskt trendigt (2009: 827-828). Enligt SVT:s vallokalsundersökning (VALU), som listar de tio viktigaste sakfrågorna bland väljare i de fem senaste valen, så var migration/invandring inte ens med på denna lista 2014. Medan 2018 fanns migrationsfrågan med som 8:e viktigaste frågan enligt väljarna (SVT VALU 2018).

Denna yttre omständighet i *Flyktingkrisen* var därmed något som gjort att Moderaterna blivit tvungna att anamma en mer restriktiv flyktingpolitik. Tvungna i den bemärkelsen att väljarna 2018 ansåg att detta var en av de tio viktigaste sakfrågorna. Detta i sig handlar om att man inom Moderaterna inför väljarna vill framstå som en stabil och tillförlitlig parti som vet vad de vill och hur de ska lösa problemet (1968: 183-185).

Jonas Hinnfors konstaterar i sin avhandling *Familjepolitik- Samhällsförändringar och Partistrategier 1960-1990* (1991) partier med utgångspunkt från sina ideologier utformar uppfattningar om vilka av de aktuella samhällsförhållandena som är önskvärda eller inte. Detta gör att partierna i vissa situationer drar olika slutsatser om vilka tänkbara åtgärder som kan tänkas vidtas (1991:12). Detta kopplat till tiden när Anna Kinberg-Batra fortfarande var partiledarna för Moderaterna och flyktingkrisen i allra högsta grad stod på agendan. I Sveriges Radios reportage från 25 Augusti 2017 förklarar Terence Fell, statsvetare på Mälardalens Högskola, att det fanns en grundläggande konflikt inom Moderaterna mellan den nationalkonservativa och den liberala falangen. Den nationalkonservativa fraktionen var den sida inom Moderaterna som var missnöjda med ett antal beslut som tagits under den rådande tiden. Några av dessa beslut var bl.a. ingåendet av decemberöverenskommelsen, ett uteblivet samarbete med Sverigedemokraterna samt en misstroendeförklaring mot försvarsminister Peter Hultqvist. Fell konstaterar hursomhelst att det inte är bra utåt att Moderaterna är så splittrade inom partiet. Detta visar tecken på dålig partisammanhållning partiinternt och ger signaler till väljare och andra partier att man är en otillförlitlig part. Fell menar även att denna konflikt inom Moderaterna beror på att migrationsfrågan blivit en så stor fråga vid det här laget så att denna konflikt blivit mer synlig inom Moderaterna och är något som Fell förklarar som "kuppstat" (Sveriges Radio 2017). Detta fenomen skulle enligt Sjöbloms teori kunna förklaras som *passiv opposition* från den nationalkonservativa falangen inom partiet. Detta innebär att den passiva oppositionen håller inne med sitt stöd för partiet eller åtminstone visar sitt missnöje med den förda politiken, men ändå inte överger det egna partiet (1968:190-191). Under 2017 var opinionssiffrorna rekorddåliga för Moderaterna vilket kan ha varit en anledning till att partiet internt var splittrat (Expressen 2017). Som Hinnfors konstaterar så utformar partier med utgångspunkt från sina ideologier uppfattningar till de aktuella samhällsförhållandena. Moderaterna var vid den här tidpunkten som sagt ideologiskt splittrade inom partiet, vilket innebar att de inom partiet inte var eniga om sakfrågor, däribland migrationsfrågan. Detta skapar splittringar inom partiet och det råder på samma gång en osäkerhet utåt i vilken riktning som Moderaterna skulle gå. Att ha en bra partisammanhållning som Gunnar Sjöblom talar om fanns vid den här tidpunkten inte och den som brukar ställas ansvarig för detta är i slutändan partiledaren. Anna Kinberg-Batra misslyckades i mångt och mycket att ena dessa två grupperingar inom Moderaterna, vilket i augusti 2017 kostade henne det uppdraget. Efter att 11 valdistrikt ville ha en ny partiledare så tog Kinberg-Batra beslutet om att avgå.

Efter Anna Kinberg-Batras avgång valdes Ulf Kristersson till ny partiledare för Moderaterna, och är även partiet nuvarande partiledare. Kristersson kom in i ett parti där det rådde interna konflikter mellan olika flanker inom partiet. Han tillhör själv den nationalkonservativa flanken av partiet och var kritisk till bl.a.

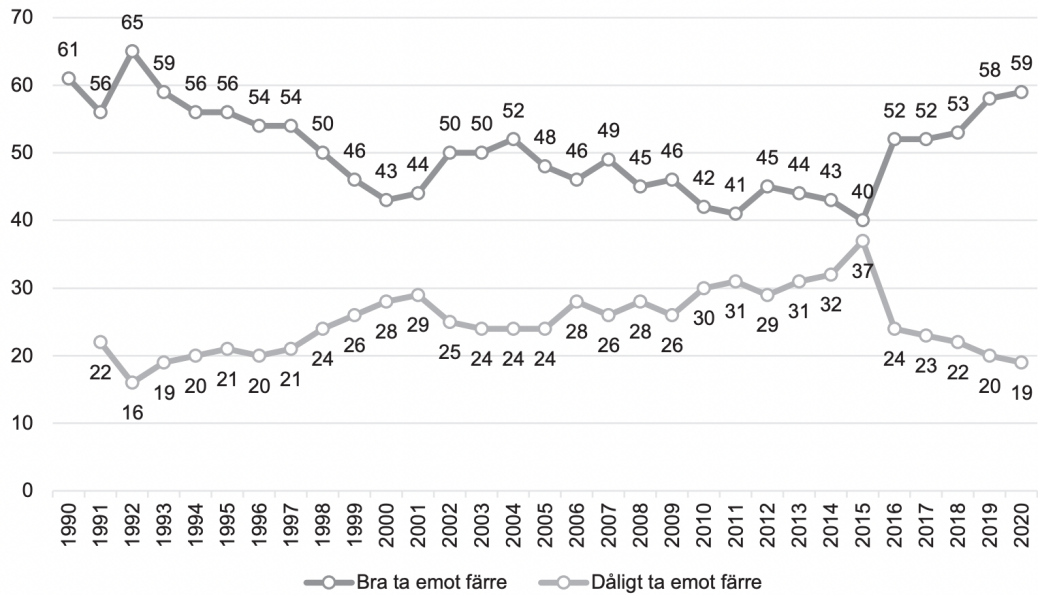
decemberöverenskommelsen och migrationsöverenskommelsen med Miljöpartiet (Aftonbladet 2017). Kristerssons stora uppgift här var att ena de två ideologiska fraktionerna inom Moderaterna och leda partiet i en samlad och gemensam riktning, helt enkelt stabilisera Moderaterna internt. Om Kristersson lyckats med detta återstår att se.

4.2 Moderaternas väljararena

I denna arena är det övergripande och grundläggande målet är att uppnå *röstmaximering*. Agerandet från partiets sida är att attrahera och påverka väljare i deras val av partier, detta eftersom partierna är strategiska aktörer (1968:206-207). Sjöblom nämner två olika metoder att gå till väga för att kunna få information om hur väljarna kommer att rösta. Den första är att titta på tidigare valresultat för att få en bild av vad väljarna kommer att rösta på. Det finns dock faktorer som gör att denna metod blir bristande (1968:208-209). Händelseförlopp som kan påverka hur opinionen ser ut gör att det blir väldigt viktigt att följa opinionen. Båda metoderna kan inte med full säkerhet berätta hur väljarna tänker, det kan ingen. Flyktingkrisen var ett sådant händelseförlopp som påverkade den allmänna opinionen som också påverkade partiets syn på sakfrågan vilket innebär att opinioner under tiden efter flyktingkrisen blir mer relevanta än tidigare valresultat.

Marie Demker som är statsvetare på Göteborgs Universitet går i rapporten *Vilka var det som ändrade sig om flyktingpolitiken efter 2015* (2021) genom hur partier och opinionen förändrats mellan 2015 och 2020. Demker konstaterar att den svenska opinionen fram till 2015 var mindre restriktiv när det kommer till invandring och flyktingmottagning. Dock har läget ändrat sig sedan 2016 då läget gått mer åt det restriktiva hållet i opinionen (Demker 2021:317). I *figur 1* nedan, som är framtagen av SOM-institutet på Göteborgs Universitet, så redovisas den andel av opinionen som anser att det var ett bra respektive dåligt förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige under tidsperioden 1990-2020. Trenderna som kan utläsas utifrån diagrammet nedan från 2016-2020 är en uppåtgående trend om att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar samt en nedåtgående trend för att det är ett dåligt förslag (Figur 1). Den avgörande förändringen i opinionen under perioden skedde 2016 som ett resultat av det stora flyktingmottagande som i sig var en konsekvens av flyktingkrisen hösten 2015. Det finns alltså här en samlad opinion som ser att Sverige ska anamma en mer restriktiv migrationspolitik (Demker 2021:317-319). I teorin om *Politisk Trend* av James Adams och Zeynep Somer-Topcu förklaras det att det är den folkliga opinionen som avgör om partier blir tvungna att ändra i valmanifest, partiprogram eller ståndpunkter. Detta för att inte förlora politisk mark till andra partier (2009: 833-834).

Figur 1 Andel som anser det vara ett bra respektive dåligt förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige, 1990–2020 (procent)

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till lyder 'Ta emot färre flyktingar i Sverige' och svarsalternativen var 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' samt 'Mycket dåligt förslag'. Den redovisade siffran utgör andelen som svarat mycket eller ganska bra förslag. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Totalt antal svarande varierar mellan 1 512 och 7 130.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1990–2020.

Som belystes i partiintern analysdelen så har Moderaterna internt rört sig mot en mer restriktiv riktning om man kollar på valmanifesten från 2014 och 2018. Moderaterna har från 2014 rört sig från en human migrationspolitik till att vilja applicera en stram migrationspolitik. Gunnar Sjöblom nämner i sin teori om väljararenan att det finns tre olika aspekter för att möjligtvis kunna förutse läget och tänka sig hur saker och ting kommer att utspela sig. Den första är, som tidigare klargjorts, *tidigare valresultat*, den andra *opinionsläget* och den sista *extern information/faktorer* (1968:208-211). Dessa tre faktorer tillsammans kan spela en avgörande roll för hur partier väljer att agera. I Moderaternas fall så var valet 2014 ett förlustval. James Adams skriver i artikeln *Causes and Electoral Consequences of Party Policy Shifts in Multiparty Elections: Theoretical Results and Empirical Evidence* att partier agerar olika efter ett val beroende på om valresultatet är negativt eller positivt. Enligt Adams teori så fanns det därför utifrån det negativa valresultatet anledning för Moderaterna att förändra i sin partipolitik. Kollar man på den externa aspekten som Sjöblom talar om så var flyktingkrisen 2015 en händelse som partier inte kunde blunda för. Anthony Downs modell om elektoral konkurrens behandlar tre dimensioner och begreppet för detta heter *issue-voting*. Den andra dimensionen tar fasta på att väljare gör sitt val av parti grundat på kompetens. Här spelar partiets ideologi mindre roll och partiets förmåga att hantera och lösa specifika problem blir mer relevant här för väljaren (Walgrave). Kopplat till Downs modell om dimensioner och specifikt den andra så grundar Moderaterna sitt val av en mer restriktiv

migrationspolitik dels för att signalera till väljarna att partiet är ett parti som kan hantera och lösa de konsekvenser som flyktingkrisen ledde till. Den tredje och sista anledningen som Gunnar Sjöblom tar upp är opinionsläget. Den folkliga opinionen blir viktig att ta i beaktning ur ett väljarperspektiv. Opinionsläget visar tendenser i hur väljarnas beteende och åsikter i sakfrågor ser ut. Som figur 1 visar så finns det en samlad opinion mellan 2015-2020 som vill se en mer restriktiv migrationspolitik. Detta gav på så sätt Moderaterna en anledning att utifrån opinionen lyssna på väljarna och anpassa sin politik till dem. Detta har som sagt resulterat i att Moderaterna bl.a. ändrat inriktning i valmanifestet inför valet 2018. Dessa tre aspekter som Sjöblom tar upp samspelar naturligtvis med varandra. Moderaternas valförlust 2014 i kombination med en så stor extern händelse som flyktingkrisen och en opinion som är tydlig gav Moderaterna goda anledningar att applicera en mer restriktiv migrationspolitik.

Det finns även en annan aspekt som är viktig att ta i beaktning som kan förklara Moderaternas agerande. Partier konkurrerar om väljarnas röster med andra partier, vilket innebär att partier ibland måste göra anpassningar till andra partier för att kunna maximera sitt väljarstöd. I väljararenan så menar Sjöblom att det finns tre olika faktorer som spelar roll i fördelningen bland röster som partierna söker. Faktorerna handlar om att *överföring av väljare kan ske från ett parti till ett annat*, *förändringar i valdeltagandet* och *väljarnas sammansättning*. I just denna uppsats så faktorn om *överföring av väljare kan ske från ett parti till ett annat* av större relevans (1968:208). Denna faktor är därav en fråga om väljarströmmar mellan partier, det vill säga hur väljarna rör sig mellan partier mellan val. I Sveriges Televisions vallokalsundersökning (VALU) så presenteras procentuell statistik hur väljare rört sig mellan valet 2014-2018. Av de som röstade på Moderaterna 2014 så var det endast 54% av dessa som röstade på partiet 2018. Det partiet som hämtade mest röster från Moderaterna var Sverigedemokraterna som tog 14% av de Moderata väljarna från valet 2014 under valet 2018 (SVT VALU 2018). Även om det finns flera faktorer som kan ha spelat en avgörande roll för de som valde att rösta på Sverigedemokraterna istället för Moderaterna så kan händelserna mellan valet med flyktingkrisen påverkat att flera väljare söker sig till Sverigedemokraterna.

Nedan redovisas statistiska undersökningar från Novus (Novus 2021) som redovisar vilka partier som har bäst politik i olika sakfrågor. Tredje punkten *invandring/integration* har sedan juni 2016 dominerats av Sverigedemokraterna. James Adams och Zeynep Somer-Topcu beskriver i sin artikel begreppet *vote seeking*. Detta begrepp beskrivs i första hand att partier anpassar sin partipolicy till hur väljarnas ståndpunkter ändras i den allmänna opinionen. En annan aspekt är att partier utformar sin partipolicy som en respons till rivaliserande partier. Denna strategi grundar sig främst i att det är ett parti som är ledande i en specifik sakfråga och kan sägas "äga" sakfrågan (2009:825-826). Det är tydligt i statistiken som presenteras från Novus att det är Sverigedemokraterna som är det ledande partiet i sakfrågan om migration. I doktorsavhandlingen *Att dansa i otakt med väljarna* (2010) skriven av Jenny Kiiskinen och Sigrid Saveljeff går de igenom hur partier ska agera i förhållande till Sverigedemokraterna. Kiiskinen och Saveljeff klassificerar bl.a. Sverigedemokraterna som ett radikalt högerpopulistiskt parti (RHP) och presenterar även olika definitioner av partiet. Sådana definitioner är att Sverigedemokraterna är ett "rasistiskt nationellt parti", "nationalistiskt parti med ett främlingsfientligt budskap" eller

ett ”invandrarkritiskt parti” (Kiiskinen och Saveljeff 2010:49). Det finns olika strategier att bemöta ett parti som Sverigedemokraterna och strategierna ser ut att ha ändrats i takt med att migrationsfrågan vuxit i opinionen efter flyktingkrisen. Kiiskinen och Saveljeff presenterar tre olika strategier för att bemöta ett RHP-parti som står för en ståndpunkt som väljarna anser vara attraktivt. En strategi är den *avisande* och handlar om att försöka underminera RHP-partiets status och välja att ignorera sakfrågan. Man tar helt enkelt inte ställning till sakfrågan och agerar passivt för att signalera till väljarna att sakfrågan inte är viktig och hoppas att väljarna drar slutsatsen om att det är en bortkastad röst och partiet tappar stöd. Den andra strategin, *konvergerande*, handlar precis om vote-seeking med ursprung i Anthony Downs teori. Det handlar här om att det etablerade partiet närmar sig RHP-partiets inställning i den aktuella sakfrågan. Målet här är att urholka partiets position som ”ägare” av sakfrågan. Den sista strategin är *divergerande* strategin och är aktuell när det etablerade partiet vill sända signaler till väljarna att man vill ta avstånd till RHP-partiet i den specifika sakfrågan (Kiiskinen och Saveljeff 2010:98-101).

Resultat

Fråga: Vilket parti tycker du har bäst politik i nedanstående politiska frågor?

Pos sak-fråga	Sakfråga	21-dec	21-aug	21-jun	21-apr	21-feb	20-nov	20-jun	19-jun	18-jun	17-dec	16-jun
1	Sjukvården	S 24%	S 20%	S 21%	S 22%	S 23%	S 22%	S 21%	S 16%	S 20%	S 22%	S 21%
2	Lag och ordning	M 23%	M 26%	M 26%	M 25%	M 26%	M 27%	M 24%	M 22%	M 23%	M 23%	M 24%
3	Invandring/integration	SD 31%	SD 28%	SD 29%	SD 29%	SD 31%	SD 33%	SD 34%	SD 28%	SD 36%	SD 26%	SD 28%
4	Skola och utbildning	S 23%	S 18%	S 20%	S 20%	S 20%	S 21%	S 19%	S 15%	L 22%	S 18%	S 17%
5	Miljö/klimat	MP 20%	MP 22%	MP 21%	MP 20%	MP 23%	MP 23%	MP 22%	MP 20%	MP 23%	MP 22%	MP 18%
6	Äldreomsorg	S 20%	S 16%	S 18%	S 19%	S 16%	S 21%	S 15%	S 16%	S 18%	S 18%	S 17%
7	Energipolitik	M 22%	M 23%	M 20%	M 23%	M 21%	M 18%	M 16%	M 14%	MP 15%	M 15%	S 14%
8	Jobb/sysselsättning	S 24%	M 22%	S 24%	S 23%	S 22%	S 22%	S 23%	S 20%	S 22%	S 22%	M 24%
9	Pensioner	S 20%	S 17%	S 18%	S 19%	S 20%	S 20%	S 19%	S 16%	S 21%	S 19%	S 17%
10	Landets ekonomi	S 28%	M 27%	M 28%	M 27%	M 28%	M 28%	M 26%	M 22%	M 29%	M 28%	M 34%

Moderaterna har länge inte velat samarbeta med Sverigedemokraterna och haft en avisande eller divergerande strategi (Sveriges Radio 2019). Detta för att underminera och få väljarna att tro att det är en bortkastad röst att rösta på Sverigedemokraterna och ta avstånd från partiet. Kollar man i Moderaternas valmanifest så är som sagt tongångarna kring migrationen mer åt det restriktiva hållet:

Sveriges migrationspolitik måste vara stram under en lång tid framöver. Det ska vara skillnad mellan ja och nej. Ett nej innebär att man snabbt ska återvända. Ett

framväxande skuggsamhälle där människor stannar kvar utan tillstånd, är oacceptabelt och ohållbart. (Nu tar vi tag i Sverige 2018:15)

Det är tydligt att Moderaterna använt sig av den konvergerande strategin för att närma sig Sverigedemokraterna i sakfrågan och därmed konkurrera om röster i migrationsfrågan. Som visas i Novus statistik så är Sverigedemokraterna som sagt partiet som äger sakfrågan. Detta beror även på att migrationsfrågan på senare år har kommit att spela en större roll för väljare i och med konsekvenserna av flyktingkrisen. Det finns alltså här anledningar för Moderaterna att närma sig Sverigedemokraterna utifrån begreppet vote-seeking. Enligt SVT:s vallokalsundersökning som listar de tio viktigaste sakfrågorna enligt väljarna så var migration/invandring den 8:e viktigaste sakfrågan 2018 (SVT VALU 2018). Det blev därför inför valet 2018 viktigt att presentera en migrationspolitik som tillfredsställde väljarnas åsikter för att kunna vinna röster. För att göra detta valde Moderaterna att anpassa sig till Sverigedemokraterna i sakfrågan och närma sig partiet i sakfrågan, detta eftersom Sverigedemokraterna är det ledande partiet i sakfrågan

4.3 Moderaternas parlamentariska arena

Det som kan konstateras om Moderaterna 2014 och ända fram till idag är att det på den parlamentariska arenan har skett en förskjutning bland vilka partier som är samarbetspartners. Moderaterna var 2014 fortfarande en del av Alliansen som de precis hade regerat Sverige i åtta år med. 2018 gick man även till val som en del av Allianssamarbetet. Kopplat till temat i denna uppsats om Moderaternas förändring i policy kring migrationen så blir relationen till Sverigedemokraterna central även på den parlamentariska arenan. Moderaterna har sedan valförlusten 2014 gjort en resa från att stänga ute Sverigedemokraterna från svensk politik till att föra samtal och förhandlingar med partiet.

Decemberöverenskommelsen (DÖ) blir här central för att förstå var Moderaterna förr positionerade sig till Sverigedemokraterna. DÖ var en överenskommelse mellan 6 av 8 Riksdagspartier med syfte att möjliggöra ett minoritetsstyre. Detta eftersom Sverigedemokraterna gått emot praxis att rösta på sin egen budget till att rösta på Alliansens. Det bakomliggande syftet här var att stänga ute Sverigedemokraterna från inflytande genom att Alliansen kom överens om att ledaren för den största partikonstellationen skulle släppas fram som statsminister (Nationalencyklopedin, *Decemberöverenskommelsen*). Moderaterna var alltså en aktiv del i att begränsa Sverigedemokraternas inflytande parlamentariskt, men även inom svensk politik. Problemet inom Moderaterna var, som statsvetaren Jonas Hinnfors belyser, att 50% av Moderaternas anhängare uttryckte en negativ inställning till DÖ. Hinnfors förklarar denna

negativa inställning genom att Moderata partisympatisörer tenderar att hysa åsikter som ligger närmare Sverigedemokraternas politiska sakfrågor, framför allt sådant som har att göra med flyktingfrågan. Motståndet kring DÖ beskrivs som något som hänger samman med ett politiskt missnöje med demokratin samt politiska sakfrågor som ligger nära Sverigedemokraternas partilinje (DN-debatt 2016). Partiet lämnade sedermera DÖ. Moderaternas förflyttning på den parlamentariska arenan började alltså tydligast efter uttåget från decemberöverenskommelsen.

Moderaternas förflyttning förklaras dock av faktorer som hänger ihop med väljararenan. Gunnar Sjöblom beskriver den parlamentariska arenan som en input-output-modell. Input består av *krav* och *support*, där kravet består av att väljarnas krav blir uppfyllda i och med att de stödjer partiet. Output består av att partiet omvandlar input till auktoritativa beslut och genomförande (1968.250-251). Som presenteras i väljararenan så fanns det en samlad opinion som var för en mer restriktiv migration till följd av flyktingkrisen 2015. Det som då utspelar sig på väljararenan är därmed en förutsättning för hur den parlamentariska arenan kommer att utspela sig. En restriktiv migrationspolitik blev därmed väljarnas krav i utbyte mot ett stöd till partiet. Moderaternas auktoritativa beslut och genomförande blev därmed att närma sig Sverigedemokraterna i migrationsfrågan. Det som ett parti kan göra på den parlamentariska arenan för att vinna stöd från väljare är att agera genom att samtala med andra partier. Moderaterna gjorde detta genom att börja samtala med Sverigedemokraterna. Den 5:e December 2019 bjöd Ulf Kristersson in Jimmie Åkesson till ett möte för att för första gången diskutera politik. Moderaterna som parti har tidigare inte velat samtala med Sverigedemokraterna. Kristersson uttryckte dock en annan inställning än tidigare i och med samtalet med ledaren för Sverigedemokraterna i Sveriges Radios reportage *Moderaterna vill samarbeta med Sverigedemokraterna om Politik*. ”I de frågor där mitt parti tycker ungefär lika som andra partier så kommer jag prata med alla för att söka ett så brett stöd som möjligt för den politik som jag tror på naturligtvis” säger Kristersson till Sveriges Radio. Migrationsfrågan, kriminalpolitik och energipolitik var sakfrågor som diskuterades under mötet (Sveriges Radio 2019). Som statistiken från Novus berättar så är det Sverigedemokraterna som är det parti som enligt väljarna har den bästa flyktingpolitiken. Att Moderaterna samtalar och samarbetar med Sverigedemokraterna parlamentariskt kan därmed ses som att partiet gör vad de kan för att attrahera väljare från exempelvis Sverigedemokraterna, men även leva upp till de krav egna väljarna ställer. Output blir därmed här genom att samtala med andra partier som tycker ungefär lika om migrationsfrågan som gör att den egna politiken kan få ett större utslag med ett brett stöd. Detta drag av Moderaterna är ett medvetet drag för att kunna stjåla väljare genom att komma närmare Sverigedemokraterna, åtminstone i sakfrågan om migration.

5 Sammanfattning och slutsats

Sammantaget så finns det förklaringar till varför Moderaterna som parti valt att applicera en mer restriktiv migrationspolitik. Genom att ha använt Gunnar Sjöbloms arenateori så har det kunnat gå att förklara Moderaternas förändring ur tre olika perspektiv. Genom dessa perspektiv har det gått att kunna analysera Moderaterna och partiets utveckling till en restriktiv migrationspolitik. Det har kunnat konstaterats att det sedan 2014 skett en förändring inom Moderaterna som parti i hur de behandlar migrationsfrågan. Genom *partiinterna arenan* så har det kunnat förklarats hur Moderaterna internt har hanterat sakfrågan, *väljararenan* hur Moderaterna fått anpassa sig till väljarna och i den *parlamentariska arenan* förklara hur Moderaterna måste anpassa sig till andra partier i det parlamentariska systemet.

Gunnar Sjöblom förklarar i sin avhandling *Party Strategies in a Multiparty System* att partisammanhållning är ett viktigt begrepp för att inför väljarna uppfattas som ett stabilt val av parti samt uppfattas som en stabil samarbetspartner. Efter valnederlaget 2014 beslutade före detta partiledare Fredrik Reinfeldt att avgå och ersattes av Anna Kinberg-Batra som partiledare. ”När regeringsmakten förlorats finns en tendens att kraven på profilering ökat” (Ekengren, Oscarsson: 162). Detta var något som Kinberg-Batra och Moderaterna behövde hitta för att nästa val skulle få en bättre utgång. I Moderaternas valmanifest från 2018 så går det att utläsa en tendens att partiet gått i en mer restriktiv riktning vad gäller migrationsfrågan. Vägen dit var dock hård och Anna Kinberg-Batra ersattes av Ulf Kristersson som partiledare. Efter flyktingkrisen så fanns det två falanger inom partiet som blivit alltmer tydliga och ett missnöje rådde mellan dem. Kinberg-Batra misslyckades med att ena dessa två falanger. I och med flyktingkrisen och dess konsekvenser samt att en del av partiet förespråkade ett samarbete med Sverigedemokraterna så skulle detta kunna vara relevanta förklaringsansatser till att Moderaterna rört sig i en mer restriktiv riktning i sakfrågan internt.

I *väljararenan* är det grundläggande målet att uppnå *röstmaximering*. Agerandet från partier är att attrahera och påverka väljare i deras val av parti, men även lyssna på vad väljarna har att säga. Som teorin om *politisk trend* klargör är att det är den folkliga opinionen som avgör om partier blir tvungna att ändra i valmanifest, partiprogram, etc. Som *figur 1* visar så fanns det ett missnöje med den förda migrationspolitiken mellan 2015 och 2020 och därmed en anledning för Moderaterna att applicera en mer restriktiv migrationspolitik. Moderaterna förlorade mellan valen flest väljare till Sverigedemokraterna (SVT VALU) och aspekten *överföring av väljare kan ske från ett parti till ett annat* var av större betydelse (1968:208). Här blir begreppet *vote-seeking* avgörande för hur Moderaterna valde att agera under tidsperioden. Här utformar partier sin politik utifrån det partiet som är det dominerande inom en sakfråga eller säger sig ”äga” sakfrågan. Enligt Novus statistik så är det Sverigedemokraterna som är det ledande

partiet i migrationsfrågan. Moderaterna har under tidsperioden använt sig av vote-seeking strategin för att närma sig Sverigedemokraterna för att ta väljare från dem. De har även använt sig av den konvergerande strategin för att närma sig Sverigedemokraternas inställning i sakfrågan och därmed kunna urholka Sverigedemokraternas position som ägare av sakfrågan.

På den *parlamentariska arenan* har Moderaterna till en början av tidsperioden haft en inställning att stänga ute Sverigedemokraterna från svensk politik till att närma sig ett samarbete med dem. Denna förflyttning började i samband med Moderaternas uttåg av Decemberöverenskommelsen. Förflyttningen som partiet gjort på den parlamentariska arenan går mycket hand i hand med väljararenan. Det som utspelar sig på väljararenan ger förutsättningar för hur den parlamentariska kan fungera. Moderaterna började i slutet av 2019 samtala med Sverigedemokraterna om bl.a. migrationsfrågan. Detta för att ge en slags output eller skicka signaler till väljarna att man verkligen gör det man kan på det parlamentariska planet för att utforma en bra migrationspolitik. Denna metod är främst för att kunna stjälja väljare från Sverigedemokraterna genom att samarbeta med dem.

Dessa tre arenor som har varit till grund för analysen samspelar med varandra och måste alla tas i beaktning för att kunna föra en så sund politik som möjligt för det egna partiet. Det har därför i analysen varit svårt att hålla de isär eftersom de hänger ihop så mycket. Det har även varit svårt att göra analysen kring endast en sakfråga då jag upplevde att Gunnar Sjöbloms arenteori skulle passa bättre till en analys där man kollar på hur ett parti har förändrat sig i stort och i flera olika aspekter. Det blev lätt här att analysen blev ganska uppreppande, vilket man helst vill undvika. Teorin skulle även passa bättre på en uppsats är av större omfång än denna.

En möjlig slutsats till varför Moderaterna valt att gå i en mer restriktiv riktning under tidsperioden kan förklaras av olika faktorer. Partiet har internt haft problem att ena sig om vilken riktning partiet ska gå. Flyktingkrisen från 2015 var det som framför allt ändrade väljarnas bild på migrationsfrågan. Moderaterna blev därför här tvungna att anpassa sig efter väljarna för att inte förlora röster och därmed politisk mark. Att närma sig Sverigedemokraterna och börja samtala med dem har varit ett medvetet val för Moderaterna för att signalera till väljarna att man menar allvar i migrationsfrågan för att kunna stjälja väljare från partiet. Det har därmed funnits en rad faktorer som har kunnat förklara Moderaternas förflyttning i sakfrågan. Det som kan konstateras är att Moderaterna gått från ”öppna era hjärtan” till en stram migrationspolitik.

6 Referenser

Tryckta källor

- Esaiasson, Peter; Gilljam, Mikael; Oscarsson, Henrik; Towns, Ann; Wängnerud, Lena, 2017. *Metodpraktikan- Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Wolters Kluwer Sverige AB.
- Hadenius, Axel; Henning, Roger; Holmström, Barry, 1984. *Tre studier i politiskt beslutsfattande*. Gällstad: Boktryckeri AB L-H Tryck.
- Hinnfors, Jonas, 1991. *Familjepolitik- Samhällsförändringar och partistrategier 1960-1990*. Bjärnum: TA-Tryck AB.
- Sjöblom, Gunnar, 1968. *Party strategies in a multiparty system*. Lund: Studentlitteratur AB.

Onlinekällor

- Adams, James, 2012. "Causes and Electoral Consequences of Party Policy Shifts in Multiparty Elections: Theoretical Results and Empirical Evidence". <https://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev-polisci-031710-101450> 15 Juni 2012. (Paper presented at Department of Political Science, University of California 2012). Hämtad: 2021-10-03
- Adam, James & Somer-Topcu, Zeynep, 2009. "Policy Adjustment by Parties in Response to Rival Parties' Policy Shifts: Spatial Theory and the Dynamics of Party Competition in Twenty-five Post-War Democracies". https://www.jstor.org/ludwig.lub.lu.se/stable/27742774?seq=6#metadata_info_tab_contents Oktober 2009. (Paper presented at Cambridge University Press) Hämtad: 2021-10-05
- Alliansens valmanifest, 2014. *Vi bygger Sverige. Alliansens valmanifest 2014-2018*. <file:///Users/erikvalsasstrom/Downloads/all-2014-v.pdf> Hämtad: 2021-10-01
- Asplid, Åsa; Bråstedt, Mats; Rogvall, Filippa; Svensson, Niklas, 2017. "M-topparna som vill ha bort Kinberg Batra". <https://www.expressen.se/nyheter/m-topparna-i-stockholm-vill-ha-bort-kinberg-batra/> 23 Augusti 2017. *Expressen*. Hämtad: 2021-11-27
- Bjereld, Ulf; Hinnfors, Jonas, 2016. "M-sympatisörer negativa till Decemberöverenskommelsen". <https://www.dn.se/debatt/m-sympatisorer-negativa-till-decemberoverenskommelsen/> 18 Maj 2016. *DN*. Hämtad: 2021-11-27
- Demker, Marie, 2021. "Vilka var det som ändrade sig om flyktingpolitiken efter 2015?" <https://www.gu.se/sites/default/files/2021-06/317-332%20Marie%20Demker.pdf> (Paper presented at Göteborg SOM-insitutet, Göteborgs Universitet) Hämtad: 2021-12-15

- Ekengren, Ann-Marie & Oscarsson Henrik, 2015. "Ett liv efter Nya Moderaterna". <file:///Users/erikvalsasstrom/Downloads/badersten,+Tidskriftsansvarig,+PUBLICERAD+-+2015+2+-+3+-+Ekengren+och+Oscarsson.pdf> (Paper presented at Statsvetenskapliga institutionen Göteborgs Universitet) Hämtad: 2021-12-13
- Furtenbach, Fredrik, 2017. "Analys: Det mesta borta av Fredrik Reinfeldts 'Nya Moderaterna'". <https://sverigesradio.se/artikel/6798741> 15 Oktober 2017. *Sveriges Radio*. Hämtad: 2021-12-12
- Karlsson, Pär & Eriksson, Niklas, 2014. "Fredrik Reinfeldt: Öppna era hjärtan". <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/xR9OgB/fredrik-reinfeldt-oppna-era-hjartan> 16 Augusti 2014. *Aftonbladet*. Hämtad: 2021-10-10
- Katz, Richard S. & Crotty William, 2006. "Handbook of Party Politics". https://sk-sagepub-com.ludwig.lub.lu.se/reference/hdbk_partypol Online hub date: 22 Juni 2009. (Paper presented at Cromwell press ltd)
- Kiiskinen, Jenny & Saveljeff, Sigrid, 2010. "Att dansa i otakt med väljarna" <http://du.diva-portal.org/smash/get/diva2:1178685/FULLTEXT01.pdf> 21 Maj 2010. (Paper presented at Malmö University)
- Nationalencyklopedin. *Decemberöverenskommelsen*. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/december%C3%B6verenskommelsen> Hämtad: 2021-11-26
- Nationalencyklopedin. *Flyktingkrisen 2015*. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/flyktingkrisen-2015> Hämtad: 2021-12-01
- Novus, 2021. *Viktigaste politiska frågan*. <https://novus.se/novus-svensk-valjaropinion/valjarforstaelse/viktigaste-politiska-fragan/> Hämtad: 2021-11-21
- Moderaternas valmanifest, 2018. *Nu tar vi tag i Sverige. Valmanifest 2018*. Moderaternas webbsida: <https://moderaterna.se/valmanifest> Hämtad: 2021-10-01
- Sveriges Radio, 2019. "Moderaterna vill samarbeta med Sverigedemokraterna om politik". <https://sverigesradio.se/artikel/7360839> 5 December 2019. Hämtad: 2021-12-15
- Sveriges Radio 2017. "Statsvetaren om krisen inom Moderaterna: Kuppstat". <https://sverigesradio.se/artikel/6763226> 25 Augusti 2017. Hämtad: 2021-12-15
- SVT Nyheter, 2018. "SVT VALU- Viktigaste frågorna". <https://www.svt.se/special/valu2018-valjarnas-viktigaste-fragor/> 9 September 2018. Hämtad: 2021-11-09
- SVT Nyheter, 2018. "SVT VALU- Väljarströmmar". <https://www.svt.se/special/valu2018-valjarstrommar/> 9 September 2018. Hämtad: 2021-11-09
- Walgrave, Stefaan; Lefevere, Jonas; Tresch, Anke Daniela, 2019. "Position, Competence, and Commitment: Three Dimensions of Issue Voting". <https://academic.oup.com/ijpor/article-abstract/32/1/165/5421257?redirectedFrom=fulltext> Hämtad: 2021-11-07
- Westin, Adam & Karlsson Pär, 2018. "Ulf Kristersson: Migrationspolitiken borde ändrats tidigare". <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/jPj82A/ulf-kristersson-migrationspolitiken-borde-andrats-tidigare> 30 Augusti 2018. Hämtad: 2021-11-29

